

Η σύγκληση της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου με θέμα το όριο ηλικίας για αποχώρηση από την υπηρεσία των δικαστικών λειτουργών: Μερικές σκέψεις με έναυσμα ένα περιστατικό από τη σύγχρονη Ιστορία της Ελληνικής Δικαιοσύνης.

Θεοδώρα Ντάλλη, Δικηγόρος στον Άρειο Πάγο¹

«Πάσα δε δήπου πόλις άπολις αν γίγνοιτο, εν η δικαστήρια μη καθεστώτα είη κατά τρόπον», Πλάτωνος, Νόμοι.

Στις 15 Μαρτίου 1962 συγκαλείται η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, μετά από πρόσκληση του προέδρου του δικαστηρίου Κωνσταντίνου Καυκά, αιφνιδιαστικά και χωρίς προειδοποίηση, για να αποφανθεί επί δύο θεμάτων «ειδικού ενδιαφέροντος» για τη Δικαιοσύνη, σύμφωνα με τα άρθρα 81 και 82 του ισχύοντος τότε Οργανισμού Δικαστηρίων. Τα ερωτήματα που τίθενται στην Ολομέλεια από τον πρόεδρο είναι τα εξής δύο: α) Είναι ορθό και επιτρεπτό, κατά το νόμο και τις παραδόσεις του Σώματος, να επιδιώκει η «Ένωσις Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων» την επίλυση των ζητημάτων γενικού ή ειδικού ενδιαφέροντος που απασχολούν τη Δικαιοσύνη ή η διάσκεψη και απόφαση επί των ζητημάτων αυτών ανήκει αποκλειστικώς στην Ολομέλεια των οικείων δικαστηρίων εν Συμβουλίω; β) Κρίνεται συμφέρον ή μη να μετέχουν ως μέλη της Ενώσεως των Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων τα μέλη του Αρείου Πάγου;

Η εν λόγω Ολομέλεια του Αρείου Πάγου λαμβάνει χώρα λίγες ώρες πριν την προγραμματισμένη σύγκληση έκτακτης Γενικής Συνέλευσης της «Ενώσεως Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων», με θέμα τη λήψη αποφάσεων σχετικώς με τον προαναγγελθέντα διαγωνισμό παρέδρων επί τη βάση του νόμου περί μειωμένων προσόντων. Ήδη από τα τέλη του 1960, παρατηρείται μια αντιπαράθεση στους κόλπους της ελληνικής Δικαιοσύνης μεταξύ Υπουργείου Δικαιοσύνης και Αρείου Πάγου από τη μια πλευρά και της «Ένωσις Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων» από την άλλη². Η σύγκληση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, την 15^η Μαρτίου 1962, αναδεικνύει περίτρανα τα βαθύτερα αίτια της αντιπαράθεσης αυτής. Η κυβέρνηση της ΕΡΕ υφίσταται πολιτική φθορά

---

¹ Το παρόν σχόλιο αποτελεί εμπλουτισμένη εκδοχή ομότιτλου πονήματος, το οποίο δημοσιεύθηκε στο site Διοικητικοί Δικαστές (www.ddikastes.gr) στις 25 Ιανουαρίου 2017.

² Για το ιστορικό της αντιπαράθεσης, βλ. Ντάλλη, Θεοδώρα, *Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων: Οι ιστορικοί σταθμοί μιας μακρόχρονης αγωνιστικής πορείας με βασικό σκοπό την κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας στην Ελλάδα*, 2016. διαθέσιμο σε: <http://ende.gr>, τελευταία πρόσβαση 20.1.2017.

από την ευρεία δημοσιότητα των θέσεων της «Ενώσεως» μέσω του τύπου. Η κοινή γνώμη ενημερώνεται, για πρώτη φορά εις βάθος, για την ηθική και οικονομική υποτίμηση του δικαστή παρά τη συνταγματική πρόνοια και αντιλαμβάνεται την ανεπάρκεια των πολιτικών απαντήσεων στα ζέοντα προβλήματα της ελληνικής Δικαιοσύνης. Από την άλλη μεριά, ο Άρειος Πάγος αισθάνεται να απειλείται ο ηγετικός του ρόλος στο εσωτερικό του δικαστικού Σώματος από την επιτυχημένη δράση της «Ενώσεως», υπό την εμπνευσμένη προεδρία του Αντωνίου Φλώρου- ενός εκ των πλέον αξιόλογων δικαστών της εποχής του. Για το λόγο αυτό, η «ηγεσία» του Αρείου Πάγου επιδιώκει, μέσω της απόφασης της Ολομέλειας, να επιβεβαιώσει τη δική της απόλυτη και αδιαμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία στον τομέα της εκπροσώπησης του δικαστικού Σώματος και να «απο-νομιμοποιήσει» σχετικώς την «Ένωση». Στη δεδομένη ιστορική συγκυρία, η διάλυση του εν λόγω δικαστικού σωματείου είναι ο ανομολόγητος σκοπός που ενώνει τον Άρειο Πάγο και τον υπουργό Δικαιοσύνης³.

Εισηγητής στην Ολομέλεια ορίζεται ο τότε Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου και μετέπειτα πρώτος πρωθυπουργός της χούντας των συνταγματαρχών, Κων/νος Κόλλιας. Η πρότασή του διαλαμβάνει, εκτός των άλλων, τα εξής: «...Εφόσον ο Οργανισμός των Δικαστηρίων κατέστησεν αρμόδιον όργανον διά την συζήτησιν και λήψιν αποφάσεων επί γενικού ή ειδικού ενδιαφέροντος την Δικαιοσύνην ζητημάτων τας Ολομελείας των Δικαστηρίων εν συμβουλίω, δεν επιτρέπεται όπως η Ένωσις των Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων, σφετεριζομένη την εξουσίαν ταύτην, ασχολήται επ' αυτών. Ούτε είναι ορθόν οι Δικασταί, οίτινες είναι άμεσα όργανα του Κράτους και Δημόσιοι Λειτουργοί, να συγκροτώσιν επαγγελματικόν σωματείον διά την επιδίωξιν και επίλυσιν υλικών ή ηθικών αιτημάτων ήτοι διά σκοπούς καθαρώς συνδικαλιστικούς...». Μεταξύ των μελών της Ολομέλειας διακρίνει κανείς και τους μετέπειτα χουντικούς υπουργούς Δικαιοσύνης, Λεωνίδα Ροζάκη και Κων/νο Καλαμποκιά⁴, οι οποίοι, ψηφίζουν υπέρ της εισαγγελικής πρότασης, όπως, άλλωστε, και η συντριπτική πλειοψηφία των παρόντων αρεοπαγιτών.

---

³ Βλ. Φλώρος, Αντώνιος, *Μελέται Ιδιωτικού και Δημοσίου Δικαίου*, 1967, σ. 525-526.

⁴ Ο Λεωνίδας Ροζάκης διορίζεται υπουργός Δικαιοσύνης στην κυβέρνηση Κόλλια και μεθοδεύει τις εκκαθαρίσεις που σχεδιάζει η χούντα στο χώρο της Δικαιοσύνης (21.4.1967-13.12.1967). Ο Κων/νος Καλαμποκιάς είναι ο δεύτερος κατά σειράν χουντικός υπουργός Δικαιοσύνης (13.12.1967-20.6.1968), ο οποίος- διατηρώντας ταυτοχρόνως και τη θέση του αρεοπαγίτη- ολοκληρώνει το εκκαθαριστικό εγχείρημα του προκατόχου του, με τις απολύσεις 30 δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών δυνάμει της ΚΔ'/28.5.1968 Συντακτικής Πράξης «Περί εξυγιάνσεως της Τακτικής Δικαιοσύνης» (ΦΕΚ Α'118).

Ο παριστάμενος πρόεδρος της «Ενώσεως Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων», Αντώνιος Φλώρος⁵, ματαιώς προσπαθεί να ανατρέψει, με ακλόνητη επιχειρηματολογία, μία απόφαση που μοιάζει μάλλον ειλημμένη στο παρασκήνιο. Η Ολομέλεια του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της χώρας αδυνατεί να κατανοήσει το προφανές σε κάθε απλό άνθρωπο της εποχής εκείνης ότι, δηλαδή, η «Ένωσις» είναι σωματείο νομίμως αναγνωρισμένο που λειτουργεί σύμφωνα με το καταστατικό του. Η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, εν προκειμένω, επεμβαίνει παρανόμως στη συλλογική ζωή του δικαστικού σωματείου παραβιάζοντας κατάφωρα τη συνταγματική τάξη, δεδομένου ότι το άρθρο 11 του Συντ.1952 εγγυάται και προστατεύει απολύτως την άσκηση του ατομικού δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι και για τους δικαστικούς λειτουργούς. Όμως, μερικές φορές, όπως αποδεικνύεται από την ιστορία, οι σκοπιμότητες είναι ικανές να συσκοτίσουν την ψύχραιμη και νηφάλια σκέψη που οφείλουν να διατηρούν οι ανώτατοι δικαστές σε κάθε περίπτωση. Ο σκοπός της διάλυσης της «Ένωσης Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων» φαίνεται να είναι τόσο ισχυρός που «αγιάζει» τα μέσα στις δικαστικές συνειδήσεις. Το Πρακτικό 19/15-3-1962 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου διαλαμβάνει στο «δια ταύτα» τα εξής⁶:

...Α) Πάντα τα ειδικού ή γενικού ενδιαφέροντος την Δικαιοσύνην ζητήματα ανήκουσι κατά νόμον εις την αρμοδιότητα των Ολομελειών των Δικαστηρίων εν Συμβουλίω, η δε Ένωσις των Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων δέον να μη επιλαμβάνηται τοιούτων ζητημάτων, αλλά να περιορισθή επί του παρόντος, εις την ανάπτυξιν καθαρώς επιστημονικών ζητημάτων και Β) Όπως γίνη σύστασις αρμοδίως εις τα μέλη του Αρείου Πάγου όπως παύσωσι να μετέχωσιν ως μέλη της Ενώσεως Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων...

Μετά τη λήξη της συνεδρίασης, με παρέμβαση του αντεισαγγελέα Α.Π., Κων/νου Κόλλια, ματαιώνεται η προγραμματισθείσα έκτακτη Γενική Συνέλευση της «Ενώσεως». Ακολούθως, ο πρόεδρος του Α.Π., Κων/νος Καυκάς, απευθύνει «σύσταση» στον Αντώνιο Φλώρο να παύσει να αποτελεί μέλος της «Ενώσεως». Η «σύσταση» αυτή αποκρούεται από τον άκαμπτο δικαστή⁷. Όμως, υπό το βάρος ανάλογων πιέσεων, παραιτούνται όλα τα μέλη

---

⁵ Ο Αντώνιος Φλώρος απολύεται από τη χούντα δυνάμει της ΚΔ'/ 1968 Σ.Π. Η ένδικη αίτησή του για την ακύρωση της πράξης απόλυσης απορρίπτεται (ΣτΕ 503/1969). Δεν επανέρχεται στο Σώμα, μετά την πτώση της δικτατορίας, γιατί έχει καταληφθεί ήδη από το όριο ηλικίας.

⁶ όπ. αναφ. σε ΣτΕ 1966/1962, *Νέον Δίκαιον*, 19, σ. 156-159.

⁷ Στο από 20 Μαρτίου 1962 απαντητικό του έγγραφο προς τον πρόεδρο του Α.Π., ο Αντώνιος Φλώρος τονίζει ότι «το μετέχειν εις το εν λόγω Σωματείον.... αποτελεί άσκησην δικαιώματος αναγνωρισμένου υπό του Συντάγματος και του Νόμου και αποκρούει την επέμβασιν... η οποία έχει αποκάλυπτον τον χαρακτήρα πιέσεως».

Δ.Σ. της Ενώσεως - πλην του πρωτοδίκη Γεωργίου Κώνστα - και το σωματείο οδηγείται στην πλήρη αδρανοποίηση, λίγους μήνες μετά. Η σύντομη «άνοιξη», που φέρνει στο δικαστικό Σώμα της εποχής η λειτουργία της «Ενώσεως Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων», ακολουθείται από το θερμό «καλοκαίρι» της ατιμωτικής πειθαρχικής δίωξης και καταδίκης του Αντωνίου Φλώρου και το «φθινόπωρο» των ασφυκτικά «περιοριστικών όρων» που επιβάλλουν στο ανεξάρτητο δικαστικό φρόνημα οι ενέργειες του εισαγγελέως πλέον του Α.Π., Κων/νου Κόλλια. Αναμφισβήτητα, όμως, η χειρότερη εξέλιξη για τον ελληνικό λαό είναι ο δριμύς «χειμώνας» της «χούντας του Αρείου Πάγου»⁸.

Την Τετάρτη, 8 Φεβρουαρίου 2017, η πρόεδρος του Αρείου Πάγου συγκαλεί, μετ' αναβολής από την 26^η Ιανουαρίου 2017, την Διοικητική (γνωμοδοτική) Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, προκειμένου να αποφανθεί σχετικά με την έννοια της ισχύουσας συνταγματικής διάταξης του άρθρου 88 παρ. 5, η οποία ορίζει: «Οι δικαστικοί λειτουργοί, έως και το βαθμό του εφέτη ή του αντεισαγγελέα εφετών και τους αντίστοιχους με αυτούς βαθμούς, αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους και όλοι όσοι έχουν βαθμούς ανώτερους από αυτούς ή τους αντίστοιχους με αυτούς αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους. Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, θεωρείται σε κάθε περίπτωση ως ημέρα που συμπληρώνεται το όριο αυτό η 30^η Ιουνίου του έτους της αποχώρησης του δικαστικού λειτουργού».

Πράγματι, η διάταξη του άρθρου 88 παρ.5 του ισχύοντος Συντάγματος θα μπορούσε να αποτελέσει ένα έξοχο διδακτικό παράδειγμα για την κατανόηση του κλασικού νομικού γνωμικού «interpretatio cessat in claris» (=η ερμηνεία σταματά στα σαφή)⁹. Πλην όμως, όπως ορθώς λέγεται, «για να πούμε ότι ένα κείμενο είναι σαφές, πρέπει να το έχουμε ήδη ερμηνεύσει...»¹⁰.

---

⁸ Μετά το σχηματισμό της πρώτης κυβέρνησης του καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου 1967, κυκλοφορεί ευρέως η λαϊκή ρήση ότι η Δικτατορία του Μεταξά ήταν η «Δικτατορία του πάγου», ενώ η Δικτατορία των Συνταγματαρχών είναι η «Δικτατορία του Αρείου Πάγου», λόγω της συμμετοχής στην κυβέρνηση αυτή μεγάλου σχετικά αριθμού αρεοπαγιδιών.

⁹ Αυτό το γνωμικό επικαλείται ο καθηγητής Ι. Δρόσος στη ζητηθείσα από την « Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων» γνώμη του επί του θέματος, βλ. www.ende.gr, τελευταία πρόσβαση 23.1.2017.

¹⁰ Παντελής, Αντώνης, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 3^η έκδοση επαυξημένη, 2016, σ.178.

Η πρόεδρος του Αρείου Πάγου, με δημόσιες τοποθετήσεις της¹¹, υποστηρίζει τις παρακάτω νομικές απόψεις, οι οποίες φαίνεται να διατυπώνονται ως ερωτήματα στη Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου:

α) Η αληθής ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 88 παρ.5 του Συντάγματος είναι ότι η αναφερόμενες ηλικίες συνταξιοδότησης του 65^{ου} και του 67^{ου} έτους αντιστοίχως τίθενται για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας, με την έννοια της απόλυτης απαγόρευσης «παύσης» των δικαστικών λειτουργιών σε ηλικίες μικρότερες από τις προβλεπόμενες και

β) Η υποχρεωτική συνταξιοδότηση των δικαστικών λειτουργιών στις ως άνω αναφερόμενες ηλικίες δημιουργεί δυσμενή διάκριση σε βάρος τους σε σχέση με άλλους δημοσίους λειτουργούς (π.χ. Προέδρους και Αντιπροέδρους Ανεξαρτήτων Αρχών, Συμβολαιογράφους κλπ.), γεγονός που αντίκειται στη βασική αρχή του ενωσιακού δικαίου περί καταπολεμήσεως των διακρίσεων στην απασχόληση¹². προφανώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση, λόγω ηλικίας (βλ. Ν. 4443/12-12-2016).

Για την ερμηνεία μιας συνταγματικής διάταξης ισχύουν οι γνωστές μέθοδοι του δικαίου: η γραμματική, η ιστορική, η συστηματική και η τελολογική. Πράγματι, ως προς την ερμηνευτική προσέγγιση της επίμαχης συνταγματικής διάταξης, αλλά και της συμβατότητάς της με το ενωσιακό δίκαιο, η σχετική «παρέμβαση» των 14 καθηγητών του Συνταγματικού Δικαίου, όπως αυτή δημοσιεύεται στην εφημερίδα «Καθημερινή»¹³, αφήνει μικρό περιθώριο επιπλέον σκέψεων στην ταπεινότητα της γράφουσας. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθούν, προς επίρρωση των επιχειρημάτων των καθηγητών, τα λόγια του βουλευτή Απόστολου Κακλαμάνη, κατά τη συζήτηση της εν λόγω διάταξης:

... Η δικαιοσύνη θα είναι περισσότερο ανεξάρτητος πέραν των άλλων, εάν ανανεούται, εάν νέον αίμα εισερχόμενον και δι' όλων των βαθμίδων μέχρι της κορυφής κυκλοφορούν μεταφέρει την νέαν ζωήν και το πνεύμα της ζωντανίας εις το Σώμα της Δικαιοσύνης. Υπάρχει και ένας πρόσθετος λόγος. Το θέμα των παγιδευθέντων, αν και δεν πρόκειται περί συνδικαλιστικού αιτήματος, των νέων δικαστών, λέγω, όμως παγιδευθέντων, διότι

---

¹¹ ενδ. αναφ. η ομιλία της στην ετήσια τακτική Γ.Σ. της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων, στις 10 Δεκεμβρίου 2016, βλ. σχετ. μαγνητοσκόπηση σε ende.gr, τελευταία πρόσβαση 23.1.2017.

¹² Προφανώς, η πρόεδρος του ΑΠ, στη συγκεκριμένη περίπτωση, εννοεί δυσμενή διάκριση λόγω ηλικίας (βλ. Ν. 4443/12-12-2016).

¹³ www.kathimerini.gr, 23.01.2017.

συμβαίνει να γνωρίζω αρίστους επιστήμονες, οι οποίοι θα διέπρεπον εις άλλους κλάδους του δημοσίου βίου, οι οποίοι αισθάνονται εαυτούς παγιδευμένους. Και αυτό είναι ολέθριον, είναι επικίνδυνον, είναι περισσότερο ζημιογόνον διά την δικαιοσύνην και από την παρουσία ακόμη μέσα εις τους κόλπους της των ανθρώπων της Δικτατορίας...¹⁴

Στην από 3 Φεβρουαρίου 2017 «Ανοικτή επιστολή του Αρεοπαγίτη Χριστόφορου Κοσμίδη εν όψει της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου» αναφέρονται και τα παρακάτω ερωτήματα, τα οποία έχουν συμπληρωθεί με την νέα από 2.2.2017 πρόσκληση της προέδρου του Αρείου Πάγου:

α) Τίθεται επιτακτικά το ζήτημα άμεσης εναρμόνισης μεταξύ της παρ. 1 του άρθρ. 88 του ισχύοντος Συντάγματος και της παρ. 5 αυτού;

β) Υπάρχει σήμερα δυσαρμονία μεταξύ των συνταγματικών ορισμών αφενός για ισοβιότητα των δικαστικών λειτουργών και αφετέρου για υποχρεωτική αποχώρηση ανωτάτων και ανωτέρων/κατωτέρων δικαστικών λειτουργών με τη συμπλήρωση του 67^{ου} και 65^{ου} έτους της ηλικίας τους αντιστοίχως;

γ) Υπάρχει ανάγκη άρσεως δυσαρμονίας (=εναρμόνισης) μεταξύ των δύο διατάξεων;

Ως προς τα ως άνω ερωτήματα, η γράφουσα θα μπορούσε να παρατηρήσει τα εξής:

Η παρ. 1 του άρθρου 88 του ισχύοντος Συντάγματος ορίζει: «Οι δικαστικοί λειτουργοί... είναι ισόβιοι». Η ισοβιότητα αποτελεί θεμέλιο της προσωπικής ανεξαρτησίας δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών. Πράγματι, πρόκειται για μια «ψιλή» ισοβιότητα, εφόσον η παρ. 5 του άρθρου 88 του Συντάγματος ορίζει ηλικιακά όρια υποχρεωτικής αποχώρησης από το Σώμα. Η ισοβιότητα έχει την έννοια της προστασίας του δικαστικού λειτουργού από ενδεχόμενη κατάργηση της θέσης του, σε αντίθεση με τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, η οποία ισχύει μόνον «εφόσον αυτές οι θέσεις υπάρχουν» (Σ 103 παρ. 4 εδ. α')¹⁵.

Το θέμα της «λογικής» δυσαρμονίας μεταξύ των εννοιών «ισοβιότητα» και «αποχώρηση από την υπηρεσία λόγω ορίου ηλικίας» τίθεται από τον τότε πρόεδρο του ΑΠ, Ιωάννη Σακκέτα και συζητείται διεξοδικώς στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου το 1947,

¹⁴ Βουλή των Ελλήνων, Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής των Συζητήσεων επί του Συντάγματος 1975, Συνεδρίασις ΠΑ'/ 10 Μαΐου 1975, σ.629.

¹⁵ Παντελής, Α. όπ. παρ., σ. 409 και 412.

ενόψει της επικείμενης πρότασης της Επιτροπής της Δ' Αναθεωρητικής Βουλής για τις μεταρρυθμίσεις των συνταγματικών διατάξεων για τη Δικαιοσύνη¹⁶. Συγκεκριμένα επί των άρθρων 88 του Συντ. 1911 και 95 του Συντ. 1927, ο πρόεδρος Ι. Σακκέτας, πιθανότατα υπό την επήρεια της προσωπικής του «περιπέτειας»¹⁷, αναφέρει τα εξής:

...Η πρώτη παράγραφος αφορά την ισοβιότητα των δικαστών. Προς την έννοια όμως ταύτης αντίκειται η δευτέρα παράγραφος, η πραγματευομένη περί αποχωρήσεως λόγω ορίου ηλικίας. Δέον να ληφθή υπόψη ότι, εάν μεν οι ηλικιωμένοι δικασταί διατηρούσιν ακμαίως τας διανοητικές και σωματικές των δυνάμεις, είναι περισσότερο χρήσιμοι λόγω της κτηθείσης πείρας, αποτελούσης σημαντικόν εφόδιον εν τη ασκήσει των δικαστικών καθηκόντων, απαλλάσσουσι δε το κράτος της προσλήψεως άλλων εις αντικατάστασίν των, εάν δε καταστάσι λόγω γήρατος ή δι' οιονδήποτε λόγον ανεπαρκείς, η αποχώρησις των εξασφαλίζεται κατά τας κειμένας διατάξεις..... Η επιτροπή των αρεοπαγιτών προτίμησε να διατυπώση το αρθρ. 88 κατά το υπόδειγμα του αρθρ. 95 του Σ 1927, ορίζοντος υποχρεωτική αποχώρησιν άμα τη συμπληρώσει ωρισμένης ηλικίας εν τη διατάξει αναγραφομένης.... Επαφίεμαι εις την κρίσιν της Ολομελείας την προτίμησιν συστήματος υποχρεωτικής ή δυνητικής αποχωρήσεως λόγω ηλικίας...

Στην ίδια ως άνω Ολομέλεια ο τότε Εισαγγελέας του ΑΠ, Άγγελος Μπουρόπουλος προτείνει τη ρητή καθιέρωση ορίου ηλικίας υποχρεωτικής αποχώρησης από το δικαστικό Σώμα στο Σύνταγμα, κατά τα πρότυπα του άρθρου 95 παρ. 2 του Συντ. 1927. Η ΟΛΑΠ τάσσεται τελικώς με άποψη του Εισαγγελέα του ΑΠ και της ειδικής επί του θέματος επιτροπής αρεοπαγιτών και ψηφίζει υπέρ της υποχρεωτικής αποχώρησης των ισοβίων δικαστών μετά τη συμπλήρωση ορισμένης ηλικίας¹⁸.

Το επακολουθήσαν Σύνταγμα του 1952 θέτει όριο υποχρεωτικής αποχώρησης για τους ανώτατους δικαστές το 70^ο έτος. Έκτοτε ουδείς, έως σήμερα, θέτει ζήτημα αμφισβήτησης της υποχρεωτικής αποχώρησης των ισοβίων δικαστών από την υπηρεσία

---

¹⁶ Βλ. Πρακτικό 15/1947 της ΟΛΑΠ σε *Θέμις*, ΝΘ', 1948 σ. 481 επ.

¹⁷ Ο Σακκέτας και άλλα 13 μέλη του ΑΠ απολύθηκαν με το από 11.12.1945 Β.Δ/γμα βάσει του Α.Ν. 721/1945 δυνάμει του οποίου μειώθηκε στο 65^ο το όριο ηλικίας υποχρεωτικής αποχώρησης των ανωτάτων δικαστικών λειτουργών από την υπηρεσία. Οι απολύσεις αυτές ακυρώθηκαν με τις υπ' αριθμ. 44 και 370/1946 αποφάσεις της ΟλστΕ. Ακολούθησαν οι με αριθμ. 92 και 93 Σ.Π. με τις οποίες επιχειρήθηκε η επικύρωση των ακυρωθεισών απολύσεων. Η ΟλστΕ με τις με αριθμ. 370-400/1946 ακύρωσε και τις (επικυρωθείσες) απολύσεις. Ο Σακκέτας επανήλθε στη θέση του προέδρου του ΑΠ και συνέχισε να προσφέρει τις υπηρεσίες του μέχρι την 2^α Ιουλίου 1948, οπότε και συμπλήρωσε το νόμιμο τότε όριο αποχώρησης, δηλαδή το 70^ο έτος της ηλικίας του.

¹⁸ Βλ. Πρακτικό 15/1947 της ΟΛΑΠ (συνέχεια) σε *Θέμις*, ΝΘ', 1948, σ. 530 και 532.

μετά τη συμπλήρωση του ρητώς καθορισμένου ορίου ηλικίας, το οποίο μειώνει η διάταξη του άρθρου 88 παρ.5 του ισχύοντος Συντάγματος.

Είναι αλήθεια ότι η νομική ερμηνεία δεν είναι απλώς και μόνο μια γνωσιακή λειτουργία. Η νομική ερμηνεία είναι κυρίως μία κατεξοχήν βουλευτική λειτουργία. «Μία ερμηνεία δεν είναι αληθής ή ψευδής, αλλά ισχύει ή δεν ισχύει»¹⁹. Γι' αυτό το λόγο, ενόψει του πολυαναμενόμενου πορίσματος της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, μικρή σημασία έχουν οι γνώμες έγκριτων συνταγματολόγων²⁰. Σύμφωνα με τον Αρχιδικαστή Hughes «Μας διέπει ένα Σύνταγμα, αλλά αυτό το Σύνταγμα είναι ό, τι οι δικαστές λένε ότι είναι»²¹. Πράγματι, οι ανώτατοι δικαστές μπορούν να «διαπλάθουν» τον συνταγματικό κανόνα κατά το δοκούν, δεδομένου ότι η κρίση τους είναι ανέλεγκτη. Όμως, πρέπει, ταυτοχρόνως, να έχουν πλήρη συνείδηση του γεγονότος ότι δεν έχουν άμεση λαϊκή νομιμοποίηση και γι' αυτό η δράση τους πρέπει να είναι τέτοια ώστε να γίνεται αποδεκτή τόσο από τον κυρίαρχο λαό όσο και από τα άλλα όργανα του κράτους. Η αποστολή τους είναι να διαφυλάσσουν και όχι να ανατρέπουν το Σύνταγμα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, βεβαίως, η κρίση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι δεν μπορεί να εξαναγκάσει, σε κανενός είδους πράξη ή παράλειψη, άλλα πολιτειακά όργανα, τα οποία είναι κατά το Σύνταγμα αρμόδια να υλοποιήσουν εν τοις πράγμασι μία θεωρητική παράταση του υπηρεσιακού βίου όσων δικαστικών λειτουργών συμπληρώνουν τα ως άνω αναφερόμενα ανώτατα ηλικιακά όρια την 30 Ιουνίου του τρέχοντος έτους²².

Αναρωτιέται κανείς εάν υποκρύπτονται σκοπιμότητες που ενδεχομένως καθορίσουν τη γνώμη που θα εκφράσει η Ολομέλεια της 8^{ης} Φεβρουαρίου 2017, όπως συνέβη και στην Ολομέλεια του 1962. Η συντονιστική επιτροπή των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος επισημαίνει ότι «η συνταγματική απαγόρευση δεν μπορεί να παρερμηνευθεί ούτε να παρακαμφθεί από οποιοσδήποτε ανάγκες, προσωπικές σκοπιμότητες ή στοχεύσεις»,

---

¹⁹ Παντελής, Α, όπ. παρ., σ. 178.

²⁰ Οι απόψεις των καθηγητών Παντελή, Φορτσάκη και **Φλογαΐτη** συμπλέουν με τις θέσεις της προέδρου του Αρείου Πάγου περί της σκοπιμότητας της αυξήσεως του ορίου ηλικίας αποχώρησης από τη δικαστική υπηρεσία, χωρίς, ωστόσο, να δέχονται ότι θα μπορούσαν να εφαρμοστούν κάποια άλλα (αυξημένα) όρια ηλικίας υπό το ισχύον Σύνταγμα. Βλ. σχετ. <http://www.enaade.gr>, τελευταία πρόσβαση 23.1.2017.

²¹ Παντελής, Α., όπ. παρ., σ. 178.

²² Ο υπουργός Δικαιοσύνης, Σταύρος Κοντονης, αποκλείει ρητώς και κατηγορηματικώς με επανειλημμένες δηλώσεις του κάθε ενδεχόμενο αύξησης των ηλικιακών ορίων των δικαστικών λειτουργών υπό το ισχύον Σύνταγμα, www.kathimerini.gr, 23.1.2017.

αφήνοντας σαφείς αιχμές ότι η παράταση των ορίων ηλικίας ευνοεί καταρχάς την πρόεδρο του ΑΠ αλλά και πλήθος ανωτέρων και ανωτάτων δικαστικών λειτουργιών, οι οποίοι ατενίζουν με απελπισία τη μελλοντική «πενιχρή» σύνταξη σε σχέση με τις «πλουσιοπάροχες» αποδοχές τους εν ενεργεία.

Ενδεχομένως, θα μπορούσε να σκεφθεί κανείς και κάποια λιγότερο προφανή σκοπιμότητα πίσω από την άκαιρη ανακίνηση του θέματος των ορίων ηλικίας αποχώρησης των δικαστικών λειτουργιών. Η συζήτηση για την αύξηση των ηλικιακών ορίων ίσως πρέπει να συνδυαστεί και με το γεγονός της πρόσφατης ίδρυσης της «Ένωσης Ανωτάτων και Ανωτέρων Δικαστών-Εισαγγελέων» με πρωτοβουλία και πάλι της προέδρου του Αρείου Πάγου. Η ίδρυση του νέου δικαστικού σωματείου, το οποίο είναι και το μόνο που φαίνεται να στηρίζει τις ενέργειες της προέδρου εν προκειμένω, δημιουργείται προφανώς για να ενισχύσει τον πόλο εξουσίας της ιεραρχίας έναντι του πόλου εξουσίας της «Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων» στο εσωτερικό του Δικαστικού Σώματος. Η Ολομέλεια της 8^{ης} Φεβρουαρίου 2017 βρίσκεται παγιδευμένη στο δίπολο αυτό. Ποια θα είναι η θέση της, δεδομένου ότι το παιχνίδι της εκπροσώπησης του δικαστικού Σώματος- το οποίο έχασε η «Ένωση Ελλήνων Δικαστών και Εισαγγελέων» το 1962- φαίνεται να είναι πλέον κερδισμένο από τη μεταδικτατορική «Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων», όπως σαφώς προκύπτει από την ανοικτή επιστολή του αρεοπαγίτη Χριστόφορου Κοσμίδη²³;

Η ομόθυμη αντίδραση των δικαστικών Ενώσεων της χώρας κατά της επιχειρούμενης «συνταγματικής εκτροπής» δίνει ελπίδες στο χειμαζόμενο ελληνικό λαό ότι δεν έχει αλωθεί ακόμη (πλήρως;) το «οχυρό της Δημοκρατίας»- η Δικαιοσύνη- κατά την προσφιλή έκφραση του Γεωργίου Παπανδρέου. Το κύρος της Δικαιοσύνης βρίσκεται στα χέρια των δικαστών της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου της 8^{ης} Φεβρουαρίου 2017. Εάν οι δικαστές αυτοί αποδειχθούν ανάξιοι της εμπιστοσύνης του λαού στο θεσμό της Δικαιοσύνης, είναι βέβαιο ο «χειμώνας» που διέρχεται η χρεωκοπημένη πατρίδα μας, σε επίπεδο πολιτικό, οικονομικό και αξιακό, θα είναι πολύ μακρύς.

---

²³ Στην ανοικτή επιστολή του ο έγκριτος αρεοπαγίτης αναγνωρίζει τον «προέχοντα ρόλο» των δικαστικών ενώσεων στην απάντηση του ερωτήματος περί του ενδεδειγμένου ορίου αποχώρησης των δικαστικών λειτουργιών από την υπηρεσία βλ. http://dikastis.blogspot.gr/2017/02/blog-post_5.html?spref=fb, τελευταία πρόσβαση 6.2.2017.